

Amerikan Emperyalizminin Ayırdedici Özellikleri

Haluk Gerger

Amerikan yetkilileri, bir ölçüde ABD öncesi hegemon devletlerin sorumluları gibi, ülkelerinin “farklı” ve tabii “olumlu” niteliklerini vurgulamaya özen gösterirler. Ne var ki, ABD’nin “biricik özelliklerle donatılmış,” “iyiliksever, hamiyetli ve hatta fedakar özel bir ülke olduğu,” uluslararası ilişkilerinde “karşılık beklemeyen halisane duygularla hareket ettiği” öylesine bağnaz bir misyonerlikle savunulur, muazzam propaganda makinasıyla öylesine ustalık ve süreklilikle beslenir, “bilimsel” kurumlarınca tarihsel-sosyolojik kökenleriyle dinamikleri açısından öylesine sistematik biçimde işlenir ki, sonunda, herkesten önce Amerikalıların kendileri bu yanılısamaya tutsak olurlar.

Bugün Bush yönetiminin, Irak ya da Afganistan’a, hatta bütün Ortadoğu’ya demokrasi ve insan hakları götürmek üzere harekete geçtiği iddiasının ya da genel olarak ABD’nin bir “özgürlük ve refah taşıyıcısı” olduğu savının temelleri de burada yatmaktadır. Bu söylem, ABD açısından, başından beri, basit bir propaganda malzemesi olmanın ötesinde bir işlevsellik kazanmıştır. Ayrıca bu, Amerikan işbirlikçiliğinin de temel hareket noktası olma özelliğini taşımaktadır. Dünyanın dört bir yanında pek çok insanın bu yanılısamaya tutsak ve kurban olmasıysa, ona ürpertici bir gerçeklik maskesi de kazandırmaktadır. “İnsancıl emperyalizm” safsatası, temellerini bu çürük kaynağa dayandırmaktadır.

ABD’nin, saldırgan, kıyıcı, bencil bir emperyalist ülke olduğu ve bu açılardan kendinden önceki sömürgeci ve emperyalist devletlerden pek de farklı olmadığı kesindir. ABD’nin bu bakımdan, “her yiğidin farklı yoğurt yiyişi” dışında bir

özelliği yoktur. Yıkıcı gücünün ulaşmış bulunduğu zirveyse, saldırgan güdülerinin beslendiği kaynak ve dinamikler açısından, bencil kötü niyetlerinden ve sömürücü dürtüleri bakımından onu ötekilerden ayırmaz elbette. Kendisine atfettiği “olumluluklar” bile, aslında, ABD’nin bir farklılığı değil, hepsinin ortak bir özelliğidir; yalana, yanılsamaya, yıkıcı propagandaya, yığınsal beyin yıkamaya, meşruiyetini ancak gerçeklerin tahrifatına dayandırmaya mahkum oluşun kaçınılmaz sonucudur.

Hayatın yasaları bellidir: Kapitalizmin iç dinamik ve yasaları, onun “saf,” serbest rekabetçi evresinde, köle ticaretinden sömürgecilğe, tarihin çok az yazdığı kısıcılıkları yaratmakla kalmadı, doğal uzantısı olarak tekelci yapıyı ve onun çerçevesini çizdiği emperyalizmi ortaya çıkardı.

“Amerikan biricikliği”nde atıfta bulunulan unsurlar ise, her ülkeye özgü tarihsel gelişmenin yarattığı doğal farklılıklar dışında, özünde, kapitalizmin, tekelleşmenin ve nihayet emperyalist aşamanın nesnel-öznel dinamiklerinden asla bağımsız değerlerdir ve dolayısıyla da “evrensel”dirler. Belki de, Amerikalı seçkinlerin çifte standardı ve ikiyüzlülüğüdür onları ayırdeden.

Bu pişkinliğe ek olarak, İtalyan bilimci Profesör Piero Gleijeses “Amerikan biricikliği” masalını besleyen iki olgudan daha söz ederken haklıdır. Ona göre, her şeyden önce, “Amerika’nın özelliği”nden söz etmenin kendisi belki de asıl özelliktir, Amerikalılara özgü. Gleijeses, okyanusla Avrupa’dan, ırkçılıkla da Güney Amerika’dan ayrılmış ABD halkında oluşan “ada ülke” psikolojisi ve göçmenlerin ortak tarih eksikliği, onda kendisini farklılıklara atıfta bulunarak tanımlama ihtiyacını doğurmuştur. Ayrıca, Batı Avrupa’dakine benzer biçimde, örneğin komünist ve sosyalist partilerin yaptığı gibi, topluma eleştirel bakışın ortaya çıkmadığı ABD’de, bir de askeri ve ekonomik başarıların etkisiyle, “Amerika’nın özel farklılığı ve üstünlüğü” yerleşik, genel kabul gören bir toplumsal “değer”e dönüşmüştür (Glejeses, 2003: 12).

Bütün bunlara karşın, yine de Amerikan emperyalizminin gerçekten de kimi “ayırdedici özellikleri” vardır. Önemli olan, bunların, elbette bu ülke emperyalizmini, emperyalizmin evrensel, “ortak” niteliklerinden, sömürücü-baskıcı, saldırgan-kıyıcı özelliklerinden ayırdeden “olumluluklar” olarak ortaya çıkmadıkları gerçeğidir. Ayrıca, bu ayırdedici özellikler, kısıcılıkta, sömürü ve baskı mekanizmalarının oluşum ve işleyişinde, Amerikan emperyalizminin uğursuz hükmünün icrasında, Amerikan kısıcılığının özel etkilerinde anlamlarını bulmaktadırlar; doğala-

rı gereği herhangi bir olumlulukta değil. Bir başka ifadeyle, ABD emperyalizminin ayırdedici özellikleri, Amerikalı ideologların ya da işbirlikçilerinin iddialarının aksine, insanlık, Emek ve mazlum halklar için herhangi bir olumlulukta, hayırhah dinamikte değil, ancak, emperyalist saldırganlığın kapsayıcı yırtıcılığında bulunabilir. Dolayısıyla da, buradan özgürlük, refah ya da barış değil, doğası gereği, bütün boyutlarıyla ve korkunçluğuyla insani/toplumsal evrensel yıkım çıkar.

Amerikan emperyalizminin ayırdedici özelliklerinin dökümüne “ideoloji” ile başlamak gerekiyor. Amerikan devletine, onun adına hareket eden seçkinlere ve genel olarak halka davranışlarında kaynaklık eden bu ideolojik yönelim, her şeyden önce “devlet” tarafından yukarıdan aşağıya dayatılmış anlamıyla “resmi” değildir. İkincisi, toplum tarafından içselleştirildiği için de artık “resmi” sayılamaz. Toplumun geniş kesimlerince benimse-nip bir yaşam tarzına, yani kültüre dönüştüğü ölçüde sadece “resmi” olmaktan çıkmıyor, aynı zamanda, benzer ideolojik yaklaşımlardan kitleleri sarıp sarmaladığı ve davranışlarına, hayata bakışlarına yön verdiği ölçüde “maddi bir güç”e dönüşmesiyle de ayrılıyor. Ve kuşkusuz bu haliyle de sadece bir meşrulaştırma aracı olmaktan çıkıyor.

Amerika Kıtası’na ilk yerleşen bağnaz Hıristiyanlar (Püritenler) “Yeni İsrail”i kurduklarını ilan ediyorlardı trans halindeki bir ruh haliyle. Onlara göre, İsrailoğulları, kendilerine Allah’ın ilk Elçisi (Musa)’nin ve ilk Kitab-ı Mukaddes (Tevrat)’inin gönderildiği “seçilmiş halk” idi. Ne var ki, Onlar günah işlemiş, Mesih İsa’ya itaat etmemişlerdi. Dolayısıyla, şimdi kendileri, Amerika’da “Yeni İsrail”i kuracaklar, Kudüs Tapınağının yeniden inşasına girişecekler, böylece de Mesih İsa’nın yeryüzüne yeniden inişini, sonsuz mutluluğu gerçekleştireceklerdi.

Bunun doğal uzantısı belliydi: Koskoca bereketli Amerika Kıtası da Tanrının bu yeni seçilmişlerine O’nun tarafından ihsan edilmiş topraklardı. Gerçi burası, iddia ettikleri gibi, “boş” değildi ama “yerliler” sadece uygarlaştırılma, yani Hıristiyanlaştırılmak üzere orada bulunan yarı vahşi günahkarlardı. Yani, “Allah’ın sevgili kulları”na “ihsan edilmiş” topraklar, doğallıkla, “boş”tu. Orada “ayak altında” dolaşan ve Tanrının seçilmişlerine ayak bağı olanların telef edilmesi yine Tanrının buyruğu kabul edilmeliydi. Sonuç biliniyor...

Zamanla, Amerikalıların “aşkar yazgısı”, onların alınına yazılmış “takdir-i ilahi” düşüncesi oluştu sapkınlığın doğal uzantısı

olarak. Buna göre, Amerikan Deneyimi, Amerikan Hayat Tarzı, insanlığa indirilmiş özel deneyim, Yaradanın Kurtuluş Projesi, Tanrının müjdesiydi. Amerikalıların, Amerikan Devleti'nin "ilahi misyonu" da, Allah'ın insanı kendi gül cemalinden yaratması misali, insanlığı, Amerikan hayat tarzından yeniden oluşturmak idi. Bu "ilahi misyon"un, bu "aşıkâr yazgı"nın, "takdir-i ilahi"nin ana aracıysa, Tanrının gölgesi, O'nun kılıcı olan ABD'nin gücü, hatta "Tanrısal gücü"ydü. Amerika ne yaparsa, insanlık için hayırlıydı, Tanrının buyruğuydu ve dolayısıyla da "bencil çıkarlar"dan azade, Allah'ın inayetiyle gerçekleştirilmiş hayırlardı, reddetmeye yeltenen kafir meczupları bu dünyada yakılmaya mahkum eden.

Böylece de "mutlak haklılık ve moral üstünlük" sahibi ve ilahi misyonla görevlendirilmiş bir halk ve ülkenin biricikliği düşüncesi kemikleşti, içselleştirildi, bir hayat tarzına dönüştürüldü. Bu düşünce halka malolduğu ölçüde de Marx'ın belirlemesiyle, "maddi güç" haline gelen bir ideolojik yanılısama oldu. Sonunda, Amerikan devletinin, bürokratlarının, siyaset ve devlet adamlarının, seçkinlerinin, giderek, sıradan insanların davranışlarına yön veren, bu arada da sermayenin ve devletin çıkarlarıyla ihtiyaçlarına yanıt veren, politikalarına meşruiyet kaynağı olan, ideolojik kılıf işlevini yerine getiren düşünsel araç, ruhi şekillenme, toplumsal psikoloji oluştu. Böylesi de dünyada görülmedi...

Üstelik bu sapkın "ilahi misyon," zamanla, algılanan "tanrısal güç"le beslenince daha tehlikeli haller almaya başladı. "Tanrının dokunulmazlığı" gibi kendisine ulaşılmazlık sağlayan coğrafyası, ABD'nin belirleyici güç olarak katıldığı iki dünya savaşında iyice ortaya çıktı Amerikan seçkinlerine göre. On milyonlarca insanın öldüğü, onlarca ülkenin, binlerce kent in yerle bir olduğu bu evrensel şiddet spazmlarında, Amerikan karasında tek bir mermi dahi patlamadı. Böylece "tanrısal dokunulmazlığı" bir kez daha teyit edilen ABD, atom bombasının yapımıyla "mutlak silah"a da sahip oldu. Atom bombası o dönemde ABD'de "mutlak silah" olarak tanımlandı çünkü tarihte kendisine karşı anlamlı savunmanın mümkün olmadığı ilk ve tek taarruz silahıydı atom bombası. ABD, böylece, tanrısal bir başka güce sahip oldu: yaşamı, en azından, bütün insanlığı yok etme gücü. Elde edilmiş bulunan muazzam zenginlik ve Marshall Planıyla Japonya'nın yeniden yapılandırılması, Amerikan seçkinlerinde, "mutlak silah"la elde edilmiş yok etme gücü yanında "yoktan var etme," "yeniden yaratma ve imar gücü"ne sahip oldukları izlenimini yarattı. Mutlak

moral üstünlük-mutlak dokunulmazlık-mutlak yok etme-mutlak yapma gücü algılaması artık perspektifleri bozan, sapkınlığı ve ihtirasları gemlenemez biçimde açığa çıkararak etkileriyle saldırganlığı yaratan nesnel dinamiklerle birleşti, çağdaş Amerikan emperyalizminin karakteri ortaya çıktı.

Bu “tanrısal güç”le desteklenen ilahi misyona çomak sokan komünizm ve Sovyetler Birliği’ne karşı gösterilen akıl dışı düşmanlık ve izansız Soğuk Savaş saldırganlığı, bu unsurlar da dikkate alınarak irdelenmeli.

Amerikan emperyalizminin bir başka ayırdedici özelliğini, onun statükoyla ilişkisinde bulabiliriz. Tanımı gereği, hegemon ülke, var olan düzenden, statükodan yararlanan, dolayısıyla da onun korunmasını, sürdürülmesini çıkarlarına uygun olduğu için hedef edinen ülke demektir. Örneğin, ABD’den önceki son hegemon İngiliz İmparatorluğu, gücünün kaynağı olarak gördüğü denizlerin ve ikmal yollarının “serbestliği” ile Avrupa’da herhangi bir ülke ya da ülkeler gurubunun ötekilere üstünlük sağlar konuma gelmemesini (güç dengesi), buna dayalı statükoyu savunmayı genel stratejisinin temeli yapmıştı. Bu statükonun bozulması, İngiliz İmparatorluğu için kabul edilemez suç, hatta savaş nedeniydi.

ABD, tam aksi konumda, bu anlamda da “biricik”, bir hegemon devlettir; O, kendi kurduğu statükoları yine kendisi bozan ve kendi düzenini sürekli yıkararak bir üst düzeyde yeniden kurmaya, yeniden üretmeye çabalayan bir güç konumundadır.

Bu bakımdan Amerikan emperyalizminin hareket yasaları, *Komünist Manifesto*’da tarif edildiği biçimde, “tüm toplumsal koşulların kesintisiz şekilde sarsılması, sonu gelmez belirsizlik ve hareket”le malul burjuva tarzına benzer nitelikler taşıyor. “Her yere yerleşmek, her yerde faaliyet yürütmek ve her yerde bağlantılar kurmak zorunda” olup “kendi hayalindeki gibi bir dünya” yaratmak peşinde durmaksızın koşturan bu ülke, burjuvazi gibi, başka türlü varolamıyor. Bu haliyle de, Amerikan emperyalizminin devinim hızı karşısında “sabit ve durağan olan her şey buharlaşıyor, kutsal olan her şey ayaklar altına alınıyor...”

Böylece de, yine *Manifesto*’da anlatılan burjuvazi gibi, ABD de “yeryüzünün dört bir yanına doğru” kovalanan ve fakat “dünya güçlerini kontrol edemez hale gelen bir büyücüye” dönüşüyor. Bu süreç içinde de, kendisine karşı çıkışın tohumlarını da gittiği her yerde ekerek “kendisine ölüm getiren”leri de yaratıyor...

Amerikan emperyalizmi ve sermayesi doyum gücüne ulaşamıyor, kendi dinamikleri ve harekete geçirdiği devinin yasaları, ona bu şansı tanımıyor. Dolayısıyla da, bir zamanların İngiliz rantıye sınıfı gibi, İskoçya'nın yeşilliklerine ya da Hindistan'ın yaz sıcağına çekilip gününü gün ederek yavaşça çürümüyor; gözü dönmüş bir saldırganlıkta büyük sarsıntılarla lime lime mutasyona uğruyor.

İngiliz tarihçi Hobsbawm şöyle diyor:

Ondokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinin aksine, Amerika, devrimci bir ideolojiye dayanan bir devrimci güçtür. Devrimci Fransa ve Sovyet Rusya gibi, Amerika sadece basit bir devlet değil, aynı zamanda, dünyanın belli bir biçimde dönüşümüne adanmış bir devlettir (Hobsbawm, 2000: 48).

Bu “karşıdevrimci” yapı, “yerinde duramayan, dur durak bilmeyen, sürekli devinin ve dönüşüm içinde istikrarsızlık kaynağı olan, kendine karşı güçleri de ortaya çıkarıp harekete geçiren, barajları yıkmaya, genişlemeye, büyümeye uyarlanmış, kendi yarattığı statükoları da yıkan, hiperaktif, huzursuz, saldırgan, dağıtıcı, yırtıcı, taşkın, misyoner bir ruh halidir, bir altüst oluş aygıtıdır Amerika...” (Gerger, 2004: 478)

Üstelik O şimdi, Tanrının yeryüzündeki elçiliğini yapmaya değil, belki de doğrudan kendisini oynamaya soyunmuş bir meczup konumundadır: “Birleşik Devletler artık sadece bir millet değil. O şimdi bir din...Amerika Birleşik Devletleri'nin artık Tanrı'ya yakarmaya ihtiyacı yok; kendisi Tanrı...” (Monbiot, 2003).

ABD'nin bu durumunun ardında ekonomisinin teknoloji, halkının tüketim ile olan ilişkisi, hasmane emperyalist rekabetteki konumlanışı, Sovyetler Birliği, Çin gibi devletlerin varlığı, ideolojik/tarihsel kökenlerinin özelliği gibi unsurlar yatmaktadır.

Bunlara ek olarak, ilginç bir yaklaşım olarak, Anatol Lieven, ulaştığı büyük üstünlük ve olanaklara karşın, ABD'nin düzeni muhafaza etmeye yönelik davranmayı, tam aksine, “tatminsiz ve hatta devrimci bir güç” gibi davranmasının ardındaki nedenlerden biri olarak Amerikan milliyetçiliğinin karakterini görüyor: Yazara göre, Amerikan milliyetçiliği, bir yanıyla, dünyayı ve insanlığı değiştirmeye yönelik bir “misyonerlik” ruhuna sahip ve dolayısıyla statükocu değil, “devrimci,” dolayısıyla da hep “tatminsiz.” Buna ek olarak, Lieven, doğru bir teşhisle, Amerikan milliyetçiliğinde “radikal” bir başka yan daha saptıyor: “Ama, Amerikan milliyetçiliğinin bir yanı ileriye, ‘ulusun geleceğine,

ayırdedici büyüklüğüne' baktığı ölçüde radikalse, bir yanı da sürekli olarak geriye, kutsanmış ve yitirilmiş bir milli geçmişe baktığı için radikaldır. Bu, Amerika'yı 'yeniden kazanmak', eski ve saf Amerikan toplumunu yeniden inşa etmek retorığıyle, Cumhuriyetçi Sağ'ın, özellikle de Hıristiyan Sağ'ının dünyasıdır. Amerikan kültürü ve siyasetindeki bu eski eğilim, pek çok Amerikalının süregelen muhafazakar dindarlığını yansıtmaktadır; fakat ayrıca, her zaman, sosyal, ekonomik ve etnik kaygıların da bir ifadesi olagelmıştır. Bir tarafıyla bu kaygılar, [ülkeye ilk yerleşen] beyaz Anglo-Sakson, İskoç ve İrlandalıların, daha sonra başkalarının gelmesiyle toplumsal denetimi sürekli yitirmelerinden kaynaklanmaktadır. Buna bağlı olarak sınıfsal kaygılar da vardır: dün, küçük kasaba ve kırsal kesimin yeni göçmenlerle dolu kentlere tepkisi vardı; bugünse, geleneksel beyaz emekçi sınıfların ekonomik kan kaybı söz konusudur. Modern çağın bu muzaffer ülkesinde, büyük sayıdaki Amerikalılar kendilerini kaybetmiş, yenilmiş görmektedirler. Bu, Amerikan milliyetçilerine, Amerika'nın kendisinde ve başkalarına yer etmiş başarı ülkesi, açıklık, refah ve cömertlik imajından çok farklı olarak, o kırgın-kızgın, habis ve korumacı niteliği vermeye katkıda bulunmaktadır...

Amerikan milliyetçiliğine ve Amerika'nın üzerinde hakimiyet kurmuş olduğu çağdaş dünya ile olan sorunlu ilişkilerine bakmanın bir yolu, Amerika'nın kendisinin yarattığı dünyaya pek çok Amerikalının isyan içinde olduğu gerçeğini kavramaktan geçmektedir. (bkz. Lieven, 2004)

Amerikan emperyalizminin bir başka ayırdedici özelliği, onun bağımlı ülkelerle kurduğu yapısal ilişkide ve "yerel müttefik" oluşturmasında ortaya çıkmaktadır. Doğal ve kaçınılmaz olarak, her hegemon ülke kendisine bağımlı kıldığı bir coğrafyada hakimiyetini yerel işbirlikçi odaklar aracılığıyla sürdürür. Bu, bugün Irak'taki Geçici Yönetim örneğinde de görüldüğü gibi, işgal ve dolayısıyla doğrudan askeri varlığın bulunduğu durumlarda bile geçerlidir.

Amerikan emperyalizminin kurduğu bağımlılık ilişkisi önemli bir farklılık göstermektedir. ABD hakimiyetini, belirli işbirlikçi odaklardan ziyade, ya da onlara ek olarak, daha farklı bir düzeyde kurmakta ve yürütmektedir. ABD, hakimiyeti altına aldığı bir ülkede, o ülkenin düzenine içkin bir özellik kazanmakta, bir başka ifadeyle o düzenin doğrudan içsel, organik bir parçası olmaktadır. Bu haliyle de, dışsal bir unsur olmaktan ziyade, daha çok, düzen ile füzyona girmekte, toplumsal dokuya nüfuz etmek-

te, kurumlardan hayat tarzına, bürokrasiden kültürel iklime, toplumsal ruhi şekillenmeden seçkinlere, bilim kurumlarından medyaya, giderek, neredeyse solunan havaya, içilen suya karışarak hayatla bütünleşmekte, bir tür hemhal olmakta, düzen içinde erimektedir. Bu tür egemenlik sistemi, dolayısıyla, kolay elde edilemeyecek olan bir değerler hegemonyası üzerine kurulmakta, organik bir entegrasyonla yürütülmektedir. İçsel, organik bir unsur olarak Amerikan emperyalizmi artık görünmez eliyle “domestik” olarak hükümünü icra etmektedir. Bu bir “organik hakimiyet” tarzıdır.

Bu anlattığımız en güzel örnekler, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra “kıvam” a getirilen Almanya ve Japonya'dır. Buralardaki kalıcı Amerikan hakimiyeti, askeri işgalle değil, “değerler hegemonyası” yoluyla “düzene sızmak”taki beceride saklıdır. Bugün bile, bu iki ülke birer “küçük Amerika” dırlar, bütün görünür görünmez çelişkilere ve bağımsızlıklarına karşın. “Küçük Amerika karikatürü”ne Türkiye de iyi bir örnek oluşturmaktadır bu konuda. ABD, Türkiye’de, AB ya da tek tek Almanya, Fransa, Rusya gibi dışsal faktör değil, içkin bir unsurdur; özel hakimiyetini özel bağlarla kendine bağladığı özel odaklar aracılığıyla olduğu kadar, hatta ondan da daha fazla “organik nüfuzu” ile sürdürmektedir. O, Türkiye’de her yeredir, kan dolaşımındaki oksijen gibidir ve elbette “zehrini” her yana taşıyabilmekte, her organı, giderek, tüm vücudu, metabolizmayı denetimi altında tutmaktadır, onun sefil yaşamının “hayat iksiri” olabilmektedir.

Bu arada, Paul Sweezy ve Paul Baran, Harry Magdoff gibi Amerikalı Marksistlerin işaret ettikleri, Amerikan emperyalizminin “azgelişmişliği yapılaşdırıp süreklileştirdiği” tezi de, bir yanıyla, bir anlamını da bu noktada bulmaktadır. Amerikan tipi hakimiyet ancak “kurumsallaşmış” bir azgelişmişlik bataklığında hayat bulabilmektedir.

Bu hakimiyet yapısı, ayrıca, ABD'nin hem gücü, hem de zaafı olmaktadır. Güç kaynağı olmaktadır çünkü O'nu bir dışsal müstevli olmaktan çıkartıp düzene içkin “yerli malı” yapmaktadır. Böylece, Amerikan emperyalizmi, bir yandan, hayatın her alan ve boyutunda yaygın bir varlık olarak etkisini kullanmakta, bir yandan da yabancı olmanın yaratabileceği tepkilerden korunmakta, nihayet, kendisini yerelleştirerek yerliyi tasfiye etmektedir. Ayrıca, belirli işbirlikçi odakların ittifakına ve dolayısıyla da onların gücüyle belirli ekonomik-politik-sosyal unsurlara mahkum olmadan daha istikrarlı kılmaktadır egemenliğini ve yapısal bağımlılık ilişkilerini.

Ne var ki, günümüzün karmaşık ve farklılıklarla örülmüş dünyasında bir tür “kültürel standartlaştırma ve eritme” gerektiğinden böylesi bir egemenlik yapısının tesisi ve sürdürülmesi, Amerikan emperyalizminin imkansızın peşinde koşması sonucunu doğuruyor, onun temel zaaf noktası oluyor. Bildiğimiz hegemonyaya yerine bu tür bir “dönüştürerek yeniden kendi çıkar ve ihtiyaçlarına göre yeniden yaratmak, kendi hayat tarzından mini düzenler oluşturmak, evrensel kültürel bastırma” ihtirası, sonunda, başarısızlığa mahkum oluyor. Bu da, ahlakçı düş kırıklıklarına, yıkıcı öfkeye, yaz boz tahtasına dönüştürülmüş yeryüzü siyasal-kültürel coğrafyasında muhteris saldırganlığı geliştiriyor, istikrarsızlık ve başarısızlığın, geri çekilme zorunluluğunun korkularını besleyerek kibirli saldırganlığını daha da kışkırtıyor. Sonunda ABD, bugünkü Büyük Ortadoğu Projesinde olduğu gibi, sadece rejimleri değil, düzenleri, kültürleri, giderek, uygarlıkları değiştirmeye kalkışıyor, gücünü ve imkanlarını imkansızın peşine koşarken kendini sadece fizik olarak değil moral olarak da tüketiyor, sapkın tatminsizliğindeki saldırganlığını kalıcılaştırıyor...

Amerika Birleşik Devletleri, tarihsel, kültürel kökenleri itibarıyla de şiddete tapınan, sürekli düşman üreten bir yapısal özelliğe sahip olagelmiştir. Emperyalist saldırganlığını ve sürekli militarizm üreten dinamizmini meşru kılmak için her şeyden önce kendi halkını korkutmak ihtiyacını hissetmiştir yöneticileri. Büyük Soğuk Savaş saldırısı öncesinde, etkili bir senatörün Truman’a “önce Amerikan halkının ödünü koparmalısın” öğüdü boşuna değildir. Amerikan silahlı kuvvetlerinin en savaşçı generallerinden Douglas McArthur, ülkesinin bu özelliğini kavrayınca 1957 yılında şöyle demiştir:

Hükümetimiz, ağır ulusal olağanüstü hal çılgınlıklarıyla bizi hep sürekli korku ve ateşli milliyetçiliğin hezeyanı içinde tuttu. Şayet hükümetin arkasında kör bir sadakatle durmazsak, hep bizi yutacak bir korkunç şeytan ya içerde, ya da canavar bir yabancı güç dışarıda hazır beklemekteydi...

Bugün de, hegemonyayı belirleyen pek çok ölçütte öteki rakipleri tarafından yakalanan ve hatta geçilen ABD’nin, temel ve kalıcı görünen askeri üstünlüğünü, hegemonyayı belirleyen ana ölçüt yapmak için uluslararası ilişkilerin militarizasyonundan medet umması, yeni düşmanlar üretmesi ve şiddeti kutsaması boşuna değildir.

Korku ve dehşet salmak Amerikan emperyalizminin karakterine o ölçüde nüfuz etmiştir ki; tanımı gereği, pek çok politik, kültürel, ekonomik, vb. aracı kullanarak egemenliğini derinleşti-

rip sürdürmek isteyen klasik bir hegemon devletin normal önlemlerinin aksine, ABD, esasen belirleyici yöntem olarak terör ve şiddeti kabul etmektedir. Bugün, Avrupa ile ABD arasındaki temel anlaşmazlık konularından biri de burada yatmaktadır. Deneysel sömürgeci ve “olgun” emperyalist güçler olarak Avrupa’daki müttefikleri, ABD’nin şiddete dayalı reflekslerinin hem uzun vadede sonuç getiremeyeceğini düşünmekte, hem de bunun sistemin genel çıkarları açısından sakıncalı olacağı kaygısını dillendirmektedirler.

1995 yılında nükleer güçten sorumlu Amerikan Stratejik Komutanlığı (*STRATCOM-U.S. Strategic Command*) “Soğuk Savaş Sonrasında Caydırıcılığın Esasları” başlıklı bir rapor hazırladı. Raporda, Amerikan Devleti’nin bazı unsurlarının “kontROLSÜZ” davranabileceği, “akıl dışı ve intikamcı” eylemlerde bulunabileceği düşüncesinin potansiyel düşmanlarda yer etmesinin yararlı olacağı öne sürülmüş, “soğukkanlı ve rasyonel” bir imaj yaratmanın yanlışlığına değinilmiştir (ki, bu aslında Sovyetlere karşı da özellikle 1940 ve 50’lerde ve ardından da Reagan sonrasında kullanılmıştı). “Ulusal kişilik”in böyle şiddet ve dengesiz saldırganlıkla örülmüş biçimde dünyaya yansıtılması, kendi başına ilginç bir “ulusal karakter”e işaret ettiği ortadadır. Başkalarını “haydut”lukla suçlayan bir devletin “haydutsu” imajı stratejik bir yarar mertebesine yükseltmesi, üstelik, ulusal doktrininin nükleer silahlar alanında bile bir parçası yapması, sonra da bu bilinçli verilen mesajdan korkup önlem almaya kalkışanları “saldırgan emeller” beslemekle suçlayıp cezalandırması, klasik emperyalizmin basit, sıradan, alışlagelmiş, fakat konjonktürel kıskırtmalarının ötesinde bir şeylere işaret ettiğini saptamak gerekmektedir. Amerikan örneğinde hegemonların rıza üretmek-korku salmak dengesinin tersine çevrildiği bir anlayış ve karakter söz konusudur.

Son olarak, Amerikan emperyalizminin bir diğer ayırdedici özelliği olarak hegemon konumunu sürdürüşüne bakmak gerekmektedir. Hegemon ülke, tanımı gereği, herkesten güçlü olan demektir bir bakıma. Genel olarak, bu gücün pek çok alanı kapsamı da beklenir; ABD’nin yaptığı gibi militer güç gibi tek ölçüte bağlanması değil. Daha da önemlisi, zaman içinde, güç kaybıyla hegemonya yitimi bir ölçüde paralellik arz eder. Oysa, bu, Amerika açısından hiç de böyle değildir. ABD örneğinde, -burada ayrıntısına girmeye gerek olmayan- çok ciddi ve çözülemeyen yapısal zaafılara karşın azalmayan, hatta yer yer, zaman zaman ar-

tan bir hegemonik etki söz konusudur. Bir başka ifadeyle, Amerikan saldırganlığının kökenlerinde sadece güç ve bu gücün yarattığı algılanan fırsatlar yatmamaktadır. Amerikan davranışlarına Zaaflar ve bundan kaynaklanan korkular da yön vermekte ve onun saldırganlığını belirlemektedir.

ABD, sadece ekonomisinin, milli hasılasının, ticaretinin, askeriyesinin büyüklüğünde, genişliğinde dünya birincisi değildir. O, aynı zamanda, 500 milyar dolarlara dayanmış dış ticaret ve bütçe açıklarında da dünya birincisidir. ABD, idam cezalarında da dünya birincisidir. Reşit olmayanların ve zihinsel özürülülerin infazında da. Yeryüzü nüfusunun yüzde 4'üyle dünya hapisane nüfusunun yüzde 25'ini oluşturarak da dünya rekoru kırmaktadır. Yaşam biçiminin çarklarını çevirebilmek için her gün, her 24 saat, 1.5 ila 2 milyar dolar arasında dışardan sermaye transferine ihtiyaç duyan bu ülke, dünyanın en borçlu ülkesidir de aynı zamanda.

Pek çok alanda gerilemekte olan, rakiplerinin gerisinde kalan ve yapısal sorunlarını çözmede, halkının arasında tam zamanlı çalışanlarının da bulunduğu on milyonlarcasının en temel ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamakta çaresizliği artık kanıtlanmış bir devletin hegemonik konumunda görülen yükseliş, hiç kuşkusuz, özel bir durumdur.

Karşımızda, pek çok organı hastalıklı, beyni dumura uğramakta olan ve fakat buna karşılık pazuları gittikçe şişen bir hilkat garibesi var ve o mahallenin kabadayısı konumunda.

Umalım, insanlık, en başta Amerikan halkı, bu özel durumdan, yok olmadan çıkmanın insani bir yolunu bulur...■

Kaynakça

- Gleijeses, P. (2003). "The Rhetoric and Reality of American Foreign Policy", *Saisphere*, 2003
- Hobsbawm, E. (2000). Antonio Polito ile söyleşi, *The New Century*, İtalyancadan çev. Allan Cameron, Londra, Abacus
- Gerger, H. (2004). *Kan Tadı:Belgelerle ABD'nin Kara Kitabı*, 2. Baskı, İstanbul, Ceylan Yayınları.
- Monblot, G. (2003). "America is a Religion", *The Guardian Weekly*, 7-13 Ağustos 2003.
- Lieven, A. (2004). "In the Mirror of Europe: The Perils of American Nationalism", *Current History*, Mart 2004 (<http://www.ceip.org/files/publications/2004-03-01-Lieven-cur-hist.asp>)